

Hvorfor skal man søke hjelp når det er deilig å ruse seg?

En kartlegging av hvorfor ungdom ikke oppsøker hjelp ved rusutfordringer

SAT – situasjon – analyse – tiltak
Forebyggende ungdomsteam 2022

Innhold

1. Innledning	2
1.1 Bakgrunn	2
1.2 SAT	2
1.3 Målsetting og problemstilling	2
2.0 Metode	3
2.1 Kvalitative data	3
2.2 Kvantitative data	4
3. Funn i analysen	4
3.1 Premisset for kontakt	4
3.2 Hvor bekymret bør vi være?	7
4. Konklusjon	10
5. Tiltaksplan	11
6. Kilder	12

1.0 Innledning

Asker kommune ble i januar 2020 en storkommune, bestående av de tidligere kommunene Røyken, Hurum og Asker. I forbindelse med sammenslåingen ble tre oppsøkende team slått sammen til Forebyggende ungdomsteam. Omorganiseringen har ført til endring av tjenestens arbeidsoppgaver og metodikk. Forebyggende ungdomsteam jobber ikke lenger oppsøkende, men er en forebyggende tjeneste med særlig fokus på rus. Tjenesten består av syv ungdomsveiledere, og er en del av Barne- og familieenheten i Asker kommune. Tjenesten jobber blant annet med rusforebygging knyttet til skole, og med oppfølging av ungdom hvor det er bekymring for rus. Tjenesten samarbeider tett med skole, skolehelsetjenesten, politi og SLT, i tillegg til tilsvarende tjenester i andre kommuner.

1.1 Bakgrunn

De siste årene har vi sett en markant nedgang i antall rusoppfølgingssaker. Vi kommer ikke i kontakt med like mange ungdommer med rusutfordringer som tidligere, spesielt gjelder dette videregående elever. Det er færre som tar kontakt, og det er vesentlig færre saker henvist fra politiet. Samtidig forteller ungdom vi er i kontakt med at rusbruken blant ungdom er svært høy. Tall fra Ungdata Asker 2022 viser at cannabisbruk blant ungdom på videregående har vært relativt stabil de siste årene, samtidig ligger tallene langt over landsgjennomsnittet. I tillegg ser vi at det har vært en markant økning i bruk av andre illegale rusmidler. Samarbeidspartnere, i og utenfor kommunen, beskriver den samme tendensen. Vi ønsket å kartlegge situasjonen, med mål om å i større grad nå ut til ungdom på videregående med tilbudet vårt. For å gjøre dette har vi valgt å gjennomføre en SAT.

1.2 Situasjon – Analyse – Tiltak

SAT er et kartleggings- og analyseverktøy tilpasset mindre tjenester, som ønsker å kartlegge situasjonen i et ungdomsmiljø, eller ønsker mer kunnskap om sin målgruppe. SAT-analyse er hensiktsmessig når man ønsker å spisse sin egen innsats på universelt, selektivt og indikativt nivå. Analysen kombinerer kvalitative og kvantitative data, og funn i analysen danner grunnlaget for tiltaksplanen som presenteres i rapporten. Vi har fått opplæring og veiledning i SAT-verktøyet fra KORUS Oslo.

1.3 Målsetting og problemstilling

Målet for denne kartleggingen er å se hvordan vi i større grad kan nå ut til målgruppen, og hvordan vi eventuelt kan spisse tilbudet vårt for å i større grad treffe på målgruppens behov. Vi har valgt følgende problemstilling:

Hvordan nå ut med tilbud om rusoppfølging til ungdom på videregående, og hvordan treffe best mulig i forhold til ungdommens behov?

2.0 Metode

2.1 Kvalitative data

Før innsamling av kvalitative data, ble det avholdt fem gruppemøter, hvorav to var med målgruppen og tre med samarbeidspartnere. Asker kommunen er geografisk sett en langstrakt kommune, som blant annet medfører store befolkningsmessige forskjeller, noe det er tatt høyde for i utvelgelsen av informanter. De som deltok svarte på spørsmål fra en intervjuguide, som er laget med utgangspunkt i SAT-manualen.

Målgruppemøte

Vi har hatt to målgruppemøter som ble avholdt på de videregående skolene ungdommene tilhører. I det ene møtet deltok 12 ungdommer som ønsket å uttale seg om temaet, og det var en jevn fordeling av ungdommer fra VG1 og VG2 representert i møtet. Ungdommene i dette møtet ble valgt ut av miljøarbeider på skolen. I det andre møtet var det representanter fra et russestyre, og det var fire ungdommer som deltok i dette møtet.

Møte med samarbeidspartnere

Vi hadde tre ulike møter med samarbeidspartnere i denne kartleggingen. Utgangspunktet for utvalget av representantene var at dette er samarbeidspartnere som jobber med ungdom i målgruppen. For at møtet ikke skulle bli for stor, valgte vi å dele det inn i tre møter. Vi hadde følgende møter:

- Møte med miljøarbeiderne på de fire videregående skolene.
- Møte med helsesykepleiere og psykologer tilknyttet de videregående skolene.
- Møte med forebyggende politi og SLT-koordinator. NAV og barneverntjenesten var invitert til dette møtet, men de kunne ikke delta.

Internmøte

Forebyggende ungdomsteam er en del av rusoppfølgingsteamet i kommunen, som i tillegg til ungdomsveilederne består av representanter fra Helsestasjon for ungdom og familieterapeuter. Teamet samarbeider om oppfølging av ungdom med rusutfordringer og deres familier. Vi valgte å gjennomføre vårt internmøte med rusoppfølgingsteamet, dette med bakgrunn i at det var dette teamet som var med i den innledende vurderingen om et behov for en kartlegging på videregående skole.

2.2 Kvantitative data

Rapporter, statistikk og forskning inngår i kvantitative data. Vi har brukt egen statistikk fra rusoppfølging, samt antall ungdom på urinprøvekontrakter hos helsestasjonen for unge (HFU). Vi har brukt Ungdata fra Asker 2022 som utgangspunkt, og sammenlignet tall tilbake til 2014. De nasjonale Ungdata-tallene for 2022 foreligger ikke på tidspunktet SAT-rapport skrives, og for å få et sammenligningsgrunnlag med andre videregående skoler i landet, har vi brukt Folkehelseinstituttets rapport CANN2021. CANN2021 er en studie om cannabiserfaringer, kunnskap og holdninger blant elever på videregående skoler. I studiet har de også kartlagt elevenes erfaringer med andre illegale rusmidler

3.0 Funn i analysen

I samtale med ungdommen var det to områder som pekte seg ut som hinder for at ungdom tar kontakt for støtte og hjelp. Det handlet om kjennskap til hjelpeapparatet og konsekvenser av å ta kontakt, og det handlet om ungdommenes grad av bekymring. Hovedområdene vi har valgt er derfor *premisser for kontakt* og *hvor bekymret skal vi være?*

3.1 Premisser for kontakt

Premisser for kontakt handler om hva ungdom beskriver som grunner for at de ikke oppsøker hjelp ved bekymring for rus, og hva som skal til for at de skal oppsøke hjelp.

Kjennskap til tjenesten

Tidlig i kartleggingen ble det tydelig at ungdommene ikke kjenner godt nok til vår tjeneste. Flere av samarbeidspartnerne våre ga også uttrykk for at heller ikke de kjenner godt nok til tjenesten. Ungdommene etterlyser at tjenesten bli mer synlig på skolen. De ser for seg at dette både kunne være i form av undervisning til elevene, og mer uformelle møter. Gjennom de uformelle møtene kan man bli kjent med elevene og skape tillit, som igjen er med på å senke terskelen for å ta kontakt. Noen av ungdommene mente det hadde vært fint med en anonym chat, og noen foreslo å henge opp plakater. Generelt syntes ungdommene det var vanskelig å komme med forslag til hva tjenesten kan gjøre annerledes, fordi de ikke vet hva tjenesten gjør i utgangspunktet. Enkelte av ungdommen sa at de ikke en gang kjente til at Forbyggende ungdomsteam eksisterer.

Vi visste ikke at dere finnes en gang. Hvis folk blir mer bevisst på at dere finnes, er det kanskje lettere.

Ungdom

Samarbeidspartnere ønsker også mer kjennskap til hvordan tjenesten jobber, og hvordan vi kan bistå dem for å skape et tettere samarbeid. Både målgruppen og samarbeidspartnere kjente til de oppsøkende tjenesten slik de var før kommunesammenslåing, men er usikre på hva tjenesten tilbyr nå.

Konsekvenser av å oppsøke hjelp

En av grunnene til at ungdommene ikke snakker med voksne om rus, er at de er usikre hvordan de voksne tar imot det de forteller, og hvordan denne informasjonen forvaltes. Dette gjelder både når de snakker med voksne på skolen, og andre profesjonelle utenom skolen. De synes det er vanskelig å svare ærlig når de blir spurt om sitt forhold til rus, fordi de ikke vet hva denne informasjonen skal brukes til.

Jeg snakket med en rådgiver, og ble spurt om rus, men turte ikke være ærlig fordi jeg ikke visste hva informasjonen skulle brukes til.

Ungdom

Enkelte av samarbeidspartnerne synes det er vanskelig å spørre ungdom om deres forhold til rus, fordi de selv er usikre på hva de skal bruke denne informasjonen til. Det kom frem i kartleggingen at det er ulik praksis rundt dette. Noen sier at de alltid spør, fordi de tenker det er viktig informasjon for arbeidet videre. Noen av samarbeidspartnerne sa at de synes det er vanskelig å spørre om rus, når ungdommen i utgangspunktet har kommet for å snakke om noe helt annet.

Hvis jeg skal spørre må jeg også vite hvorfor jeg skal vite dette her, jeg kan ikke bare spørre.

Voksen

Samarbeidspartnernes erfaring er at ungdom ikke snakker om rus, med mindre de blir spurt. De tror at dette i stor grad handler om mangel på tillit. De mener at vi voksne må skape denne tilliten, blant annet gjennom å være synlige og tilgjengelige. I liket med samarbeidspartnere tenker ungdommene også at tillit til de voksne er en forutsetning for å snakke om rus. Ungdommene påpekte at det er vanskelig å betro seg til voksne de ikke kjenner til eller har sett før.

Jeg tror også at tillit er det viktigste. Hvis du har mange erfaringer med at voksne har sviktet så blir det vanskeligere å si ifra. Det handler mye om hvor mye informasjon vi får om hva dere jobber med.

Ungdom

En annen usikkerhet knyttet til det å snakke om rus, er hvordan vi som hjelpere forvalter informasjonen vi får fra ungdommene. Ungdommene forteller at de er bekymret for hvilke

konsekvenser det vil få, dersom de snakker om illegale rusmidler. De er blant annet bekymret for at politiet eller barnevernet blir kontaktet. Som ungdommen selv sier, «*vi vil ikke havne i krise med politiet*». Det er tydelig at usikkerheten rundt meldeplikt til politiet er en av hovedårsakene til at ungdom velger å ikke snakke med voksne. Tall fra Cann2021 viser at det kun var litt over halvparten av ungdommene som hadde kunnskap om hva som ville skje dersom de ble tatt av politiet, og 12% trodde de risikerte fengselsstraff. Undersøkelsen viser også at ungdom er redde for å havne innunder barnevernet hvis de ble tatt for å ruse seg (Cann2021). Ungdommene er også usikre på i hvilken grad foreldrene blir involvert. De påpeker at ikke alle har et like godt forhold til foreldrene sine, og flere refererte til ungdom de kjenner som har fått store konsekvenser fordi foreldrene har blitt informert.

Selv om ungdommene vet at vi som jobber i hjelpeapparatet har taushetsplikt, etterlyser de en større tydelighet om hva det innebærer. For at det skal være trygt å oppsøke hjelp, har ungdom behov for å vite hvordan vi forvalter den informasjonen vi får, og når en eventuell meldeplikt til politiet blir utløst.

*Det er viktig å få frem at det ikke alltid er meldeplikt, slik at ungdom tør å ta kontakt.
For meldeplikt har jeg tenkt at alle har uansett.*

Ungdom

Ungdommene sier at de ønsker å snakke med voksne om rus. De ønsker mer kunnskap om rus, og tenker de voksne rundt dem også har behov for mer kunnskap. De sier at et av premissene for at de skal ta kontakt, er at de ikke blir stigmatiserte. Ved at de voksne snakker med *alle*, blir det ikke stigmatiserende. Ungdommene ønsker også å snakke om rus uten at det alltid er et problemfokus, de ønsker også å kunne snakke om positive sider ved rus.

Hvorfor skal man oppsøke hjelp når man synes det er deilig å ruse seg? Ikke gjør det tabu å snakke positivt om det. Vis at det er trygt å komme til dere, og opplys om at dere har taushetsplikt.

Ungdom

Lojalitet

Flere av ungdommene uttrykte at det er lettere å snakke med venner og jevnaldrende om rus, fordi man forstår hverandre bedre. Sosiale medier er også et sted hvor ungdom søker råd og hjelp med tanke på rus, og det er lett å finne grupper man kjenner seg igjen i på sosiale medier. Fordi de opplever at de får den hjelpen de trenger gjennom venner og sosiale medier, tar de ikke kontakt med voksne. Ungdommene beskriver også lojalitet til venner som en årsak til at de ikke oppsøker hjelp. De forteller at de ikke tør å gå til en voksen med bekymring for andre, fordi de er redde for å ødelegge vennskapet. Også samarbeidspartnere i skolen opplever dette

som en hindring i deres kontakt med ungdom. Lojalitet til venner er et sterkt hinder for å kunne snakke fritt.

Terskelen for å tyste er veldig høy.

Voksen

Det å tyste beskrives som et «sosialt selvmord» for ungdommene. Samtidig sier de at ungdommene kommer til dem på tross av disse hindringene. Da kommer de imidlertid ofte med mer indirekte bekymringer, og føler seg frem for å se om den voksne kan romme bekymringen. Dersom ungdommene ikke opplever den voksne som trygg, trekker de seg unna.

3.2 Hvor bekymret bør vi være?

Som nevnt innledningsvis ligger Asker kommune markant høyere enn landsgjennomsnittet i bruk av illegale rusmidler blant videregående elever. Tall fra Ungdata viser at det i gamle Asker kommune allerede i 2014 var en særskilte utfordringer i forhold til cannabisbruk blant videregående elever. Dette har holdt seg relativt stabilt over flere år (Ungdata 2014-2022).

Rusbruk blant ungdom

Noen ungdom uttrykker at cannabis har blitt så normalisert og ufarliggjort, og det snakkes om det som om de fleste har prøvd.

Vil ikke si at majoriteten bruker cannabis, for det vet jeg ikke, men majoriteten har prøvd.

Ungdom

Det er stor enighet, både blant ungdom og samarbeidspartnere, om at det har skjedd en normalisering og ufarliggjøring med tanke på ungdom og cannabisbruk. Samarbeidspartnere uttrykker at de synes dette er en skremmende utvikling. Miljøarbeidere forteller at det ikke lenger er tabu å snakke om illegale rusmidler ungdom imellom. Ungdommene uttrykker også at det er mye illegale rusmidler på fest. Ungdommene opplever at det har skjedd en holdningsendring i forhold til hva som anses som ulovlig og farlig.

Folk tenker ikke lenger over at det er ulovlig, med mindre det blir snakket om at noen er på "pissings" eller noe sånt. Det eneste jeg tenker som ulovlig med det er å selge.

Ungdom

Noen ungdom forteller at det ikke er uvanlig å bruke cannabis på skolen, og en joint kan tas i friminuttet uten at dette anses som uvanlig. Dette samsvarer med tall fra CANN2021, hvor det rapporteres at 15% av de som har brukt cannabis mer enn to ganger de siste 12 månedene, har brukt på skolen. Ungdommene snakker om cannabis som det minst farlige av de illegale

rusmidlene. Av de som rapporterte om å ha brukt cannabis mer enn to ganger de siste 12 månedene, svarte 44% at de hadde brukt det alene (CANN2021). Det kan se ut til at bruken av cannabis endres i løpet av videregående skole, men blant de som har en mer jevnlig bruk, brukes cannabis i flere sammenhenger enn blant de som bruker sjeldnere (CANN2021). Ungdommene snakkes også om at det i festsammenheng er andre rusmidler enn cannabis som oppfattes som mer spennende.

Ser vi på bruk av andre illegale rusmidler, som for eksempel kokain, MDMA og amfetamin, har det vært en økning i Asker fra 4,6% som har prøvd i løpet av de siste 12 månedene i 2017 til 11,3% i 2022. Til sammenligning viser tall fra CANN2021 at gjennomsnittet på videregående skoler i Norge ligger på 3,8%. De høye tallene i Asker er i tråd med det ungdommene selv beskriver.

Før var det utenkelig, men nå ser vi kokain på nesten hver fest.

Ungdom

Samarbeidspartnere uttrykker stor bekymring for bruk av kokain blant ungdom, og hvordan de snakker om det. Den måten ungdom prater om kokain på i dag, minner om hvordan de pratet om cannabis for noen år tilbake. Samarbeidspartnere tror at en av grunnene til at ungdom ikke tar kontakt, er fordi de ikke ser konsekvensene av bruken av illegale rusmidler, og derfor ikke bekymrer seg. De tror at ungdom ser andre som ruser seg, og opplever at det går bra. De beskriver også at mange ungdom tenker at de har kontroll, og at de kan slutte når som helst, noe som gir grunn til bekymring.

Det er vanskelig med de som ikke er bekymret for seg selv.

Miljøarbeider

Politiet sier at de avdekker mindre bruk av illegale rusmidler nå enn tidligere, og at de aldri har hatt så få saker som omhandler rus. De opplever også at de i liten grad blir kontaktet av andre samarbeidspartnere i forhold til rus blant ungdom. De hører om høy grad av rusbruk blant ungdom, fra blant annet miljøarbeiderne på skolene, og forstår at de er bekymra. De ønsker å bidra, men synes det er utfordrende når de ikke lenger er i kontakt med ungdommene.

Tenk å være ekskludert fra å hjelpe da! Det er jo helt krise!

Voksen

Selv om terskelen for når ungdom bekymrer seg for sin og andres rusbruk ser ut til å ha økt, er det ikke slik at ungdom ikke er bekymret. Noen av ungdommene tenker at man bruker rus for å døyve at man ikke har det så bra, og at rusen nesten blir som en slags terapi.

Jeg synes voksne bør være bekymra, over at det er flere enn man tror, flere enn man vet. Det er noe som er galt når man begynner.

Ungdom

Kunnskap

Både ungdommene og samarbeidspartnere ønsker mer kunnskap om rus, og de tenker at det er noe også lærere og foreldre trenger. I CANN2021 fremkommer det at mange unge er usikre på hvilke konsekvenser cannabisbruk kan ha, og at de mangler kunnskap om ulike cannabisprodukter og deres egenskaper. Ungdommene tenker at informasjonen de får om rusmidler må starte tidlig, og at den må repeteres og tilpasses etter hvert som man blir eldre.

Folk må inn på skolen for å snakke om dette. Jeg tror det kan være smart å starte med litt informasjon om alt, årlig, for så å bygge på ut over ungdomsskolen.

Ungdom

I tillegg til at ungdom tenker at de voksne rundt dem trenger kunnskap om rus, trenger de også kunnskap om hvordan man snakker med ungdom om rus. Ungdommene ønsker at voksne skal ha større forståelse for at ungdom er nysgjerrig på rusmidler, og at de ønsker å prøve. De ønsker å prate med voksen som har forståelse for at ungdom kan ta dårlige valg, og som i stedet for å gi dem en skjennepreken, bidrar til å øke deres bevissthet med tanke på de valgene de tar.

Vi trenger åpenhet. Uten skjennepreken.

Ungdom

Ungdommene sier at det er viktig å snakke om både positive og negative sider ved rusbruk. De sier at det å motivere for fremtiden, kanskje gjør at de tenker mer over konsekvenser av det de gjør her og nå. Ungdommene løfter opp et behov for mer kunnskap ut til foreldre og lærere, slik at det er lav terskel for å gå til dem med det de er bekymret for. Noen ungdom forteller at foreldrene møter dem med anklager og konfrontasjon, og at resultatet er at ungdommene ikke snakker med dem om rus. De tror at hvis foreldre hadde hatt mer kunnskap, ville det vært lettere å prate om rus med ungdommen sin.

Vi trenger ikke en person som skal velge for oss, men en som kan veilede oss.

Ungdom

4.0 Konklusjon

Etter at Forebyggende ungdomsteam ikke lenger er en oppsøkende tjeneste, men har dreid fokuset til oppfølging av ungdom og rusforebygging i skolen, har ikke videregående skole vært et fokusområde. I tillegg har noen år med koronapandemi hindret oss i å presentere oss for elever og lærere på skolene, noe som etterlyses av både ungdommene og samarbeidspartnere. Det er tydelig at vi i Forebyggende ungdomsteam ikke når godt nok ut til ungdom på videregående og samarbeidspartnere, og at dette er en medvirkende årsak til at mange ungdommene ikke tar kontakt ved bekymring for sin egen eller andres rusbruk.

For at ungdom skal ta kontakt må det være trygt å oppsøke hjelp ved bekymring for rus. En forutsetning for dette er at ungdommene vet hvordan vi forvalter den informasjonene vi får, og at de er tilstrekkelig informert om taushetsplikten og hva den innebærer. Ungdommene er opptatt av at det skal føles trygt å snakke om rus, samtidig som de ønsker å vite konsekvenser av å ruse seg. Ungdom ønsker å bli møtt med empati og en ikke-dømmende holdning, av voksne som har kunnskap om rus.

Den høye bruken av cannabis, og den markante økningen i bruken av andre illegale rusmidler blant elever på videregående i Asker, gir stor grunn til bekymring. En ytterligere bekymring er at ungdom selv har liten kunnskap om konsekvenser ved bruk, som gjør at de selv ikke er like bekymret. Både ungdom og samarbeidspartnere ønsker mer informasjon og kunnskap om rusmidler, og de tenker at også andre voksne som er i kontakt med ungdom trenger mer kunnskap. Ungdommene tenker at skolen er en god arena for å få kunnskap om rus, og at man regelmessig må invitere inn de som besitter denne kunnskapen, slik som Forebyggende ungdomsteam. På den måten kan vi gi elever og ansatte kontinuerlig kunnskapsheving. Dette vil også bidra til å synliggjøre tjenesten, og for ungdom til å bli kjent med oss. Ved at vi er tilgjengelig for alle ungdommer blir det mindre stigma, som igjen senker terskelen for at ungdom tar kontakt.

Tiltaksplan

MÅL	TILTAK	NIVÅ	ANSVAR	OPPSTART	VARIGHET	EVALUERES
Synlighet	Tilstedeværelse under VIP ukene for å synliggjøre tjenesten	Universelt Selektivt	Forebyggende ungdomsteam	Høsten 2022	Årlig	Årlig
	Plakater på skolene med QR-kode for å synliggjøre tjenesten	Universelt	Forebyggende ungdomsteam	Høsten 2022	Kontinuerlig	Årlig
	Presentasjon av tjenesten for vg1 elever	Universelt	Forebyggende ungdomsteam	Høsten 2022	Årlig	Årlig
Kunnskapsheving	Rusundervisning til ansatte i skolen	Universelt	Forebyggende ungdomsteam	September	Årlig	Årlig
	Rusundervisning til rusen	Universelt	Forebyggende ungdomsteam	Høsten 2022	Årlig	Årlig
Tydeliggjøre premisset for kontakt	Presentasjon av tjenesten for vg1 elever	Universelt	Forebyggende ungdomsteam	Høsten 2022	Årlig	Årlig
	Rutiner rundt individuell rusoppfølging	Indikativt	Forebyggende ungdomsteam	Høsten 2022	Årlig	Årlig
Tiltaksplanen evalueres sammen med KORUS Oslo etter 6 måneder.						

KILDER

Cann 2021

En studie om cannabiserfaringer, kunnskap og holdninger blant elever på videregående skoler. Bretteville-Jensen AL, Andreas JB, Dahl SL, Heider Hov D. Utgitt av Folkehelseinstituttet 2022

SAT- manual

Situasjon – Analyse – Tiltak. Et kartleggingsverktøy for mindre tjenester. KORUS Oslo

Antall på urinprøveavtale i Asker

Tall fra helsestasjon for ungdom 2019, 2020 og 2021

Antall tatt for bruk og besittelse i Asker

Tall fra politiet 2019, 2020 og 2021

Ungdata Asker 2014

Ungdata Asker 2017

Ungdata Asker 2019

Ungdata Asker 2022

Illustrasjon: Asker Print